

098/1 BYGDAELVA

FYLKER: Møre & Romsdal og Sogn & Fjordane
Kommuner: Stranda og Stryn

Nedbørfelt: 152 km²
Toppunkt: 1719 moh.
Utløpspunkt: 0 moh.
Marin grense: ca 100 moh.
Kraftpotensial: 270 GWh (150 GWh)
SP-kategori: III
Økonomiklasse: 4
Naturgeogr. region: 35e, 37f

Bygdaelva ligger i indre fjordstrøk på Sunnmøre. Vassdraget har sitt utspring i fjellområdene helt sør i Stranda kommune i grensestrøkene mot Sogn og Fjordane, og munner ut nær Hellesylt innerst i Sunnylvsfjorden.

Klimaet er i hovedsak maritimt i lavlandet og subarktisk i de høyeste delene. Topografien gir imidlertid store lokalklimatiske forskjeller. Årsnedbøren ligger på 1500-2000 mm. Både hoveddalen og sidedalene Holedalen, Frøysadalen og Haugedalen har utspring i et variert alpint fjellområde med markerte tinder, egger og botner. Det ligger flere botnbreer rundt de høyeste toppene i øst og sørøst. Tverrprofilen av dalene er klart U-formet med bratte dalsider og steile fjellvegger. Høydeforskjellen mellom dalbunnen og fjelltoppene er stor. Alle dalene innen vassdraget har en trappetrinnsformet lengdeprofil med basseng og terskler, og med flere fosser og stryk.

Berggrunnen i vassdraget består for det meste av gneis. De viktigste løsmasseavsetningene finnes som bunnmorene i sidedalene, og elvesletter og urer i dalsidene.

Dalbunnen både i hoveddalføret og sidedalene er i stor grad oppdyrket, lite naturlig vegetasjon er tilbake. Bjørkeskog dominerer i dalsidene og har enkelte steder rikere utforminger med innslag av edelløvtrær. Mye av de bratte dalsidene er rasmare, enten vegetasjonsfri eller dominert av blåbærbjørkeskog. Granplanting og beiting preger deler av dalsidene.

Store deler av hoveddalføret har bosetting og jordbruk. I tillegg finnes nydyrkingsområder i Holedalen og Frøysadalen. Vei går til Vollset i hoveddalføret, til Bjørdalssetra i Holedalen og til Djuphølet i Frøysadalen. Deltaområdet er delvis utfylt, og Bygdaelva er forbygd flere steder. De høyereliggende delene av nedbørfeltet er uten vesentlige inngrep.

Naturfaglige verdier

Stor variasjon i naturtyper med enkelte sjeldne innslag gjør at typeverdien er stor. Vassdraget har ingen klassisk forskningsverdi, men det knytter seg en viss forskningsinteresse til oppfølgingsarbeidet etter rotenonbehandlingen. Nærheten til bygda gir vassdraget en viss pedagogisk verdi, særlig gjelder dette Helsetvatnet som eksempel på et næringsrikt vatn.

Området er fra før relativt godt dekt i verneplanene ved Hornindalsvassdraget og Norangselva.

Geofag

Bergartene i nedbørfeltet er migmatittiske gneiser av prekambrisk alder. De tilhører det nordvestlige grunnfjellsområdet og har en granittisk og granodiorittisk sammensetning.

Dalens lengdeprofil viser terskler og traue i et utpreget glasialt landskap. I tersklene går elva i stryk og fosser. Trauene er åpne og vide og i hovedsak oppfylt av sedimenter. Det er også store løsmasseavsetninger for øvrig i feltet, både bunn- og endemorener, glasi-fluviale og fluviale avsetninger. Mektige avsetninger av morenemateriale finnes særlig i Holedalen. I disse er det mange store elve- og

skrednedskjæringer.

Aktive prosesser og deres former, samt tidligere prosesser og former er godt representert i vassdraget.

*Meget stor verneverdi *****

Botanikk

Vassdraget inneholder et variert utvalg av naturtyper som er representative for regionen. Elveosen har lavtliggende strandenger på små ører og i og ved loner og bakevjer. En strandengtype som er sjelden i fylkessammenheng, finnes her. Inngrep i elveosen reduserer verneverdien.

*Middels verneverdi ***

Landfauna

Fuglefaunaen er representativ for regionen. Helsetvatnet, som er et middels næringsrikt vann av lokal verneverdi hvor det hekker enkelte kravfulle ender og småfugler, representerer en våtmarkstype som er uvanlig i vassdragene i nærheten. Nedbørfeltets viktigste ornitologiske funksjon er som hekkeområde.

Hjort finnes fast, og har flere viktige trekkveier i nedbørfeltet. Elg og rådyr observeres bare på trekk. Jerv og gaupe streifer i vassdraget, men forekommer neppe i faste bestander. Oter observeres sporadisk.

*Stor verneverdi ****

Vannfauna

Bygdaelva er variert mht. ferskvannsbiotoper, med middels artsmangfold bortsett fra steinfluefaunaen som er artsrik og med til dels høy produktivitet. Det finnes imidlertid store fjellområder med flere relativt store, men lavproduktive klarvannssjøer. Vannfaunaen er representativ for de sørlige fjordvassdragene i Møre og Romsdal.

Bygdaelva har en 2 km lang lakseførende strekning, og var tidligere kjent for et godt lakse- og sjøørretfiske. Laksen har vært infisert av *Gyrodactylus salaris*, men er nylig blitt fri for parasitten etter rotenonbehandling. I elver og vann oppstrøms den lakseførende strekningen finnes bare stasjonær ørret. Høyfjellsvannene har stor fin fisk, mens bestandene i de lavereliggende vannene har en tendens til overbefolkning. De viktigste fiskevannene er Holedalsvannet, Nedstevatnet og Vatnedalsvatnet.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Gravfunn og gårdsnavn tyder på at det meste av områdetets gårdsbosetning ble etablert i løpet av jernalderen. To særlig rike kvinnegraver i et område med navn som knyttes til hedenske helligdommer indikerer en sammenheng mellom høy kvinnestatus og kult. Bruken av utmarksbeiter har trolig vært viktig for bosetningen. På flere stølsvoller er det tufter som kan være fra jernalder og middelalder. Ved Ångelsvatn, hvor det går et hjortetrekk, ligger det flere fangstgroper. Dette er sjeldne kulturminner så langt vest, hvor dyregraver vanligvis er murte.

Bygningsmassen på gårdene varierer, med jevnt over eldre hus i øvre del av bygda. Byggeskikken er typisk for landsdelen. Her er flere eksempler på røykstover. En røykstove på Hauge fra ca 1700 og en bu fra 16/1700-tallet på Frøysadal er fredet. Klyngetunet på Frøysa er et sjeldent kulturminne. Området har flere gamle kvernhus. Stølsanleggene er verdifulle, med visse forskjeller i byggeskikk mellom Sunnmøre og Nordfjordsiden. På Nordfjordsetrene er det et sterkt innslag av steinhus. En gammel ferdselsvei over fjellet til Flo i Nordfjord har hatt betydning som drifte- og handelsvei, samt kirkevei i flere hundre år.

Kulturminnene i området er varierte. De fordeler seg over en lang periode og har stor kunnskapsverdi i lokal og til dels regional sammenheng. Området er spesielt interessant m.h.t. å belyse stølsbrukets historie. Vassdraget har et opplevelsesrikt kulturlandskap. Flere av kulturminnene har funksjonell tilknytning til elver og vann.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftstinteresser

Landskapet i Bygdaelvas nedbørfelt er preget av kontraster og omfatter svært varierte naturtyper, med innslag av mektige fossefall. Opplevelsesverdien blir ikke vesentlig redusert av inngrepene i vassdraget. Tilgjengeligheten til de fleste deler av vassdraget er meget god. Vassdraget har gode muligheter for utøvelse av de fleste typer friluftaktiviteter. Laksefisket var før rotenonbehandlingen svært viktig både for lokale brukere og tilreisende. De øvrige aktiviteter utøves i hovedsak av lokalt bosatte, og for disse finnes det lokalt ikke alternative områder. Det er imidlertid også en god del tilreisende som bruker området, og totalt sett er brukerne mange.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

Innen nedbørfeltet finnes 57 bruk med til sammen ca 4000 da dyrket mark og beite. Det blir drevet godt med husdyrhold, vesentlig storfe, sau og geit. Omkring 50% av antall melkekyr i Stranda kommune finnes i dette dalføret.

Jordbruksarealene på de store flate elveslettene er gode og lett-drevne. Elvene har selvgjerdefunksjon. Enkelte arealer er noe utsatt for isbrann. Hagedalselva, Frøysadalselva og Holedalselva er sikre vannkilder for landbruket i dag. Det er lite dyrkingsareal igjen på elveslettene i dalbunnen. De største mulighetene for nydyrking ligger i Holedalen med 550 da (200 da av dette er oppdyrket), og veien dit gjør utnyttning mulig. Samlet avvirkning i skogbruket er ca 400 m³/år. De siste 20 årene er det plantet 854 da, av dette er 262 da på Frøysa. Dalsidene er bratte og mye av arealet er grunnlendt og/eller utsatt for snøras. Det finnes fortsatt store arealer som kan tilplantes (fra løvskog til barskog), men dette avhenger mye av avsetningen på løvskog.

*Stor verdi ****

Kraftressurser

En utbygging av Bygdaelva kan skje gjennom bygging av fem kraftverk.

Björdal kraftverk vil utnytte fallet mellom Holedalsvatn (kote 724,5) og Bygdaelva (kote 265). Som reguleringsmagasiner er tenkt Verpevatn med 35 m regulering (+15 m, -20 m), Hammervatn (+10 m) og Holedalsvatn med 8 m regulering (+5,5 m, -2,5 m), til sammen 28,5 mill m³ magasin. Dette gir 50 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft.

Brekke kraftverk vil utnytte fallet mellom Nedstevatn (kote 433) og Bygdaelva (kote 265). Som reguleringsmagasin er tenkt Rindalsvatn med 14 m regulering (+4 m, -10 m), Stegholvatn med 20 m regulering (+10 m, -10 m), og Nedstevatn med 20 m regulering (+5 m, -15 m); til sammen 28 mill m³ magasin. Dette gir 32 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft.

Frøysa kraftverk vil utnytte et brutto fall på 90 m i Bygdaelva mellom Hole og Frøysa og bli et rent elvekraftverk uten ytterligere magasiner. Dette gir 37 GWh midlere årsproduksjon. Dersom Björdal og Brekke ikke bygges vil Frøysa kraftverk kunne gi 25 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft. Korsbrekke kraftverk vil utnytte fallet mellom Vatnedalsvatn (kote 800) og fjorden. Som reguleringsmagasin er tenkt Vatnedalsvatn med 27 m regulering (+17 m, -10 m), noe som gir et reguleringsmagasin på 38 mill m³. Hagedalsvatn, Torskredelva, Tronstadelva, Hjelleelva, Skihellvatn og Botnevatn overføres til Vatnedalsvatn. Dette gir 120 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft. 80% av krafta er vinterproduksjon.

Stadheim kraftverk vil utnytte et brutto fall på 75 m i Bygdaelva mellom Hellebostad og Stadheim og bli et rent elvekraftverk uten ytterligere magasiner. Dette gir 31 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft.

Til sammen kan Bygdaelva altså gi ca 270 GWh midlere årsproduksjon relativt dyr kraft. Bjørdal og Brekke kraftverk er plassert i kategori III (10) i Samlet plan. De andre kraftverkene er en videreføring og modifisering av alternativer som ble vurdert i Samlet plan. De er med i videreføringen av Samlet plan.